

SHARLOTTA BRONTE ASARLARIDA AYOLLAR OBRAZLARINING

UMUMIY TALQINI.

Nasiba Norbayeva

Annotatsiya: Sh. Bronte adabiyotni jamiyatning shaffof ko'zgusi sifatida qabul qilar ekan, ob'ektiv yondashilgan asarlargina umr boqiy ekanligiga amin bo'ladi. Adabiyotning mangu mavzusi - ayollar, nafaqat ayol yozuvchilar, balki erkak yozuvchilar asarlarida ham o'ziga xos tarzda ifoda etilgan bo'lib, adabiyotshunoslikda bunday yondashuv feministik tanqidchilik nomi bilan yuritiladi. Ayollarning jamiyatdagi o'rni xususida yozilgan asarlar va ayol erki uchun kurashgan yozuvchilar ijod qilgan bo'lib, ular tom ma'nodagi feministik tanqidchilikning poydevoriga asos solgan edilar. Ushbu maqolada, Sh. Bronte asarlarida ayollar obrazining umumiy talqini haqida fikr va mulohazalar yuritiladi.

Kalit so'zlar: *Sh. Bronte asarlari, ayollar obrazi, jamiyat hayoti, romantizm, badiiy yondashuv, umumiy talqin.*

Sharlotta Bronte asarlari dastlab Kurrer Bell taxallusi ostida nashr qilingan paytlaridayoq muallifning jamiyatdagi mayda ikir-chikirlargacha ilg'ay olish qobiliyatidan va matnda ayollarga xos jozibador so'zlarning ishlatilishi orqali ijodkorning ayol ekanligi bashorat qilingan edi. O'zi voyaga yetgan muhit va ijtimoiy jarayon Sharlotta Bronteni ayollarning badiiy asarlardagi himoyachisiga aylantirdi. Adiba demokratiya va ayollarning qadr qimmatini uchun hukumatning siyosat, iqtisodiyot va boshqa sohalardagi hissasi uchun kurashgan feminist yozuvchidir. Uning ayollar teng huquqliligiga bag'ishlangan asarlarining aksariyati shaxsiy tajribalariga asoslanganligini tasdiqlash mumkin⁸.

Bundan tashqari, "Jeyn Eyr" romani misolida yozuvchi jamiyatdagi mavqega intiluvchi va tajribali ayolni o'zida mujassam etgan. Asar katta shuhrat qozondi va uning muallifi taniqli ingliz realistik yozuvchilari qatoriga qo'shildi. "Jeyn Eyr", shubhasiz, Sharlotta Brontening eng yaxshi adabiy asaridir. Romanda ko'tarilgan munozarali muammolardan biri ayolning jamiyatdagi mavqei. Roman qahramoni ayollarning erkaklar bilan teng huquqqa

⁸ Gaskell, E. Sharlotta Brontening hayoti. 2020.

ega bo'lishi kerakligini qo'llab-quvvatlaydi⁹. Shuningdek, asar jamiyatning ijtimoiy, tarixiy va madaniy kelib chiqishi va feminizmning asosiy jihatlari hamda Jeynning tajribalarini batafsil tahlil qilishga bag'ishlangan bo'lib, ushbu tadqiqot natijalariga ko'ra, muallif va qahramon asta-sekin feminizm, mustaqillik va tenglikka erishishga urg'u berganligi aniqlandi.

Ayollarning jamiyatdagi o'rni va ularning ijtimoiy faolligini oshirish doimo dolzarb masala bo'lib kelgan. Binobarin, jahon adabiyotida ayol obrazi o'zining mislsiz fazilatlari bilan muhim ahamiyatga ega. Shuni ta'kidlash kerakki, ayol tasvirini yaratish orqali Charlotta Bronte jamiyatning ijtimoiy holatini ko'rsatishni maqsad qilgan. Adiba Viktoriya davri sahnasida zulmatda alanga kabi jamiyatning azoblangan qalblarini yoritdi va kitoblari orqali ayollarga jamiyatdagi rolini ko'rsatib berdi¹⁰.

Badiiy olami noyob integratsiyalashgan axborot tizimi va badiiy madaniyat fenomeni sifatida bir qator kommunikativ ob'ektlarga qaratilgan. Bularga muallifning matni, voqelik, kontekst va o'quvchining fikri kiradi. Muallifning haqiqiy hayoti va u yashagan davrning asarlari syujeti bilan uyg'unlashishi Charlotta Brontening adabiy dunyosini tashkil etganligi va uning adabiyotdagi mavqeiga egaligidan dalolat beradi. Romantika va satirik realizmning uyg'unligi bir necha asr davomida deyarli barcha ayol yozuvchilarning uslubi bo'lib kelgan¹¹. Bolaning yoki yosh ayolning ruhiyat manzaralari, uning lirikasi va ayol dunyoqarashidan kelib chiqqan muhabbat tasviri uning samarali yangiliklari edi.

Sharlotta Bronte jamiyatdagi ayollar ahvolidan to'la xabardorligi bois, erkak taxallusi "Kurer Bel" nomi ostida birinchi romanini nashr ettiradi. Adiba XIX asrning eng taniqli ayol yozuvchisidir, ammo u qaysidir ma'noda ko'proq tipikdir. Biroq u Dikens singari unchalik katta romannavis emas, undan tashqari u tor doiraga mansub edi. Uning doirasi tor hayotiy qoliplar va shaxsiy mushohadalar bilan chegaralangan. Darhaqiqat, adiba asarlari vaqt sinovidan o'tdi va tor doirada yozilganiga qaramay, har bir davr kitobxonini hamda

⁹ Fraser, R. (2018). Sharlotta Bronte. Nyu-York: Pegasus kitoblari. 2018.

¹⁰ Proskurnin B. M. Sharlotta Brontening Jeyn Eyridagi yangi odam va yangi vaqt. Filologiya. 2009 yil.

¹¹ Tugusheva M. P. Sharlotta Bronte. Hayot va ijod haqida insho. 1982. 191 b.

olimlarini jalb qila oladigan darajada badiiy-estetik jihatdan hayratlanarli edi. Adiba romanlarida o'z hayoti aks etib, uch marta u o'zi tasavvur qilgan, ko'rgan yoki his qilgan voqea-hodisalarni qalamga oldi. "Jeyn Eyr"da tasavvuridagi hayotni tasvirlagan bo'lsa, "Vilet"da uning haqiqiy axloqiy hayoti aks etadi¹². "Sherli" romanida esa, u ozgina bo'lsa ham, insoniyat jamiyati haqida nimalarni ko'rganligini namoyon etadi. Shuning uchun uning har bir kitobi juda ajoyib xususiyatga ega, "Jeyn Eyr", "Vilet" va "Sherli"ning eng yaxshi qismlari shunchaki badiiy mashqlar emas, balki yurakning yig'isi; qasddan o'z-o'zini tanitmoq emas, balki o'z-o'zini majburiy fosh qilishdir.

Aslida Bronte qahramonlari deyarli bir xil bo'lib, ular adibaning o'zi ekanligi, shu bois asarlarida biografik yondashuv ustunlik qilishini rad etib bo'lmaydi. Uning ijod doirasi nafaqat shaxsning his-tuyg'ulari va taassurotlarini to'g'ridan-to'g'ri ifoda etish bilan cheklangan. Uning so'nggi cheklashlarida, biz uning romannavis sifatida ajralib turadigan haqiqatiga duch kelamiz. U yaratgan dunyo uning o'zigagina tegishli bo'lgan mavzu bo'lib, o'z ichki dunyosi - uning g'oyalari va tasvirlari shakllangan ruhiy olamidir¹³. Bu, albatta, hech qachon o'z fe'l-atvori haqida hech narsa yozmaydi, degani emas. U hikoya qiluvchi va hikoyadan tashqaridagi hodisalar bilan aloqada bo'lganidek, harakatda, xarakter va shaxsiyatda namoyon bo'ladi.

Adabiyotda ham ayollarga xos yozish uslubi, novatorlik mavjud bo'lishi lozim, chunki har ikkala jinsning o'z dunyoqarashi va o'z mezonlari borligini adiba e'tirof etgan. Barcha sohalarda romantizm harakati tamoyillarini o'rganish ushbu tadqiqot doirasidan tashqarida bo'lib, Bronte ijodiga tegishli jihatlar bilan cheklangan.

Xulosa qilib aytganda, Bronte romantizmga o'zi tan olgan fazilatlar - sub'ektivlik, ijodiy tasavvur va hissiy intensivlik nuqtai nazardan qiziqdi. Ingliz romantizmini erkak shoirlar shakllantirsa-da, bu ayollarni romantika tajribasi markazidan ajratmagan. Bu holat Bronteni Kristin Batters tomonidan ilgari surilgan "san'atning romantik tushunchalarini ayol fikriga bo'lgan reaksiyalarni baholash zarurligiga qarshi instinktiv, ratsional bo'lmagan

¹² Boumelha P. Sharlotte Bronte. London: Harvester, 1990. 152 b.

¹³ Bronte Sh. Tanlangan asarlar M. Smit. Nyu-York: Oksford universiteti nashriyoti, 2007. 259 b.

faoliyat sifatida muvofiqlashtirish muammosi"ga qarshi turishga majbur qildi. Kristin Battersning ta'kidlashicha, ayol mavzusi Bronte romantizmining asosiy elementi bo'lgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Gaskell, E. Sharlotta Brontening hayoti. 2020.
2. Fraser, R. (2018).Sharlotta bronte. Nyu-York: Pegasus kitoblari. 2018.
3. Proskurnin B. M. Sharlotta Brontening Jeyn Eyridagi yangi odam va yangi vaqt. Filologiya. 2009 yil.
4. Tugusheva M. P. Sharlotta Bronte. Hayot va ijod haqida insho. 1982. 191 b.
5. Boumelha P. Sharlotte Bronte. London: Harvester, 1990. 152 b.
6. Bronte Sh. Tanlangan asarlar M. Smit. Nyu-York: Oksford universiteti nashriyoti, 2007. 259 b.

